

INTRODUCERE

Arheologia din România (spre deosebire de multe alte țări europene în care această preocupare este veche) nu și-a dezvoltat până acum, etapă cu etapă, un sistem de auto-reglare profesională. Aceasta ar putea fi o explicație pentru situația în care ne aflăm în prezent, de a nu avea cum evalua o „săpătură proastă” – deși tot mai multe voci acuză scăderea, per ansamblu, a „calității” săpăturilor arheologice sau imposibilitatea de a compara rezultatele obținute de diferiți specialiști. Iată de ce trebuie să așteptăm ani întregi pentru a afla, în momentul publicării rezultatelor – atunci când aceasta totuși se întâmplă – dacă un arheolog a „săpat bine”.

Dacă o anumită persoană „sapă prost” sau dacă o alta „sapă curat” este o apreciere subiectivă frecventă între arheologi, dar ea nu depinde decât de „cauze externe” – arheologul român nu trebuie să se raporteze decât pornind de la deprinderile învățate pe șantierele pe care s-a format și a lucrat, să respecte cutume și obiceiuri mai mult sau mai puțin drastic impuse de profesorii săi.

La fel de gravă este imposibilitatea juridică de a sancționa nerespectarea acestor reguli nescrise. Un arheolog care lasă morminte săpate pe jumătate sau care nu adună fragmentele ceramice de pe un teren pe care a doua zi se construiește ceva, considerându-și încheiată cercetarea arheologică chiar și în aceste condiții¹, este supus oprobiului colegilor de breaslă, dar nu este sancționabil decât moral de Codul Deontologic!

¹ Chiar dacă aceasta contravine prevederilor art. III, alin. (i), lit. b) din Convenția de la Valetta!

*EAA - European Association of Archaeologists*² [Asociația Europeană a Arheologilor] (pornind ca și în cazul nostru de la standardele britanice³ și cele olandeze⁴), dezbate de mai mulți ani această problemă, fiind acum în curs de adoptare a unui set de standarde și proceduri aplicabile în planul arheologiei europene.

Convenția europeană pentru protecția patrimoniului arheologic de la Valetta (adoptată la La Valetta la 16 ianuarie 1992 și ratificată de România prin Legea nr. 150 din 24 iulie 1997) cere încă din preambulul său „... *it is important to institute, where they do not yet exist, appropriate administrative and scientific supervision procedures...*”. („este important să fie instituite, acolo unde nu există, proceduri administrative adecvate și măsuri de control științific ...”).

De asemenea, *Europae Arhaeologiae Consilium*⁵, a luat în discuție problema necesității revizuirii Convenției de la Valetta, datorită evoluțiilor înregistrate de arheologie și de sistemele administrative în cei 12 ani trecuți de la semnarea acesteia propunându-și introducerea de referiri la standardele arheologice adoptate de tot mai multe țări europene.

Recent, deși cu o oarecare întârziere, Comisia Națională de Arheologie a devenit preocupată de stabilirea standardelor din domeniul său de competență. Această preocupare a apărut evidentă odată cu declanșarea unor mari proiecte investiționale care

² Asociația Europeană a Arheologilor este o organizație profesională constituită în 1994. Mai multe informații despre această organizație se pot obține de pe site-ul Web oficial <http://www.e-a-a.org/>.

³ <http://www.archaeologists.net/modules/icontent/inPages/docs/codes/intro2.pdf>; Standard and Guidance for archaeological desk-based assessment (1994. Revised, September 2001). Standard and Guidance for archaeological field evaluation (1994. Revised, September 2001). Standard and Guidance for archaeological watching brief (1994. Revised, September 2001). Standard and Guidance for archaeological excavation (1994. Revised, September 2001). Standard and Guidance for archaeological investigation and recording of standard buildings or structures (1996. Revised, September 2001). Standard and Guidance for the collection, documentation, conservation and research of archaeological materials (2001).

⁴ <http://www.CvAK.org> site-ul web al College voor de Archeologische Kwaliteit.htm

⁵ Organizație a responsabililor naționali în domeniul arheologiei ce funcționează din anul 2000 pe lângă Comisia Europeană.

au ridicat noi probleme metodologice și tehnice, unele dintre ele având importante consecințe administrative și juridice.

În anii '90, arheologia din România a fost aproape lipsită de orice reglementare juridică specifică. Începând cu O.G. nr. 43/2000 (aprobată, modificată și completată succesiv prin Legea nr. 378/2001 și prin Legea nr. 462/2003), în legislația românească au fost introduse norme tot mai detaliate care au încercat să extindă regulile stabilite inițial prin *Regulamentul Săpăturilor Arheologice din România* și principiile conținute de *Codul deontologic al arheologilor din România*.

Apoi, au fost definite standardele de apartenență (criteriile de înscriere în *Registrul Arheologilor*), care însă sunt încă departe de ceea ce mai târziu va trebui dezvoltat într-un sistem riguros de validare a pregătirii profesionale.

Pe aceeași linie, se înscrie și această încercare de a propune standarde scrise, care să definească „lanțul tehnologic” ce trebuie parcurs în fiecare situație⁶, care să mențină și să contribuie la creșterea calității săpăturilor arheologice și a prestigiului acestei meserii.

Pornind de la premisa utilității și necesității unui sistem unitar de înregistrare a informațiilor arheologice, încă din anul 1999 un grup de arheologi de la Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, împreună cu Institutul de Memorie Culturală (cIMeC), au început demersurile pentru construirea unui tezaur de termeni arheologici, proiect care, nu a fost încă finalizat. Este însă evident că, în viitor, va trebui depășită lipsa unui consens al arheologilor pentru efortul de:

- creare a unui tezaur de termeni arheologici;
- standardizare a datelor arheologice.

Aceasta va permite nu numai creșterea calitativă a conținutului bazelor de date necesare într-un sistem de management cultural modern, ci va asigura și un grad mai ridicat de interoperabilitate. Noțiunea de interoperabilitate a apărut o dată cu dezvoltarea legislației europene de mediu și cea de dezvoltare teritorială și urbanism, arheologia trebuind să se subsumeze acestei noi viziuni.

⁶ Exemplificat de diagrama D.1.

Dacă într-o primă etapă am considerat că am putea prelua standardele britanice sau cele olandeze, ulterior am înțeles că – oricare ar fi modelul adoptat – realitatea arheologiei românești este diferită și impune modificări și adaptări inerente.

Standardele folosite de Institute of Field Archaeologists (IFA) sunt cunoscute începând cu 1994 și au fost ulterior modificate. Am ales acest model ca bază de pornire a discuției privind instituirea de standarde arheologice, deoarece el conține prevederi pentru principalele etape ale cercetării arheologice, rezultate dintr-o lungă experiență de teren. Nu am ezitat să fac modificări de structură, deoarece unele dintre ele sunt impuse prin chiar stadiul de evoluție al nivelului de formalizare a documentației specifice.

Astfel, standardele britanice (ca și cele olandeze) introduc o distincție clară între cele două tipuri de evaluări preliminare oricărei cercetări de teren – evaluarea „de birou” și cea „de teren”. În cazul standardelor românești am preferat ca aceste două etape să fie reunite sub titulatura de „diagnostic arheologic” deoarece, în practica arheologică românească, este frecvent ca o operațiune de diagnosticare de teren să fie însoțită de o documentare prin sursele avute la dispoziție despre respectiva zonă. Pe de altă parte standardele britanice au un capitol special destinat structurilor constructive și în curând vor avea unul dedicat GIS.

Standardele olandeze (intitulate „Standarde calitative pentru arheologia olandeză”⁷) au prevederi separate pentru arheologia terestră și pentru arheologia subacvatică. Ele se referă la diverse operațiuni – arhivare, depunere în depozite, inventariere, etc cu reglementări privind atât activitățile științifice cât și cele administrative.

Atât standardele britanice, cât și cele olandeze, răspund însă unui obiectiv major, acela de a asigura instrumente care să permită măsurarea calității diferitelor componente ale cercetării arheologice.

Nevoia de a găsi cele mai adecvate mijloace și metode de a cuantifica un proiect de cercetare arheologică, a apărut tot mai pregnant din momentul în care a fost introdus sistemul de structurare a activității instituțiilor în cadrul unor programe, fiecare

⁷ <http://www.cvak.org/>

subsumând mai multe proiecte. Nevoia de a putea compara între ele diverse programe și proiecte (chiar dacă trebuie comparate și cuantificate noțiuni, situații și categorii foarte diverse, sau tocmai de aceea!) a făcut să apară ca evidentă necesitatea de a putea stabili foarte clar importanța și calitatea diverselor programe și proiecte, mai ales prin prisma obiectivelor propuse și a raportării lor la costurile necesitate din fondurile publice (și nu numai).

La fel de importantă ne apare în acest moment nevoia de a avea un sistem de măsurare a calității activității unui arheolog, a unei echipe de arheologi sau al unei instituții cu atribuții în acest domeniu. Diversele tipuri și criterii de evaluare aplicate în toate domeniile a avut drept consecință logică scoaterea în evidență a lipsei unui sistem propriu de evaluare (chiar și numai a unuia plasat la un nivel de generalitate care să permită evitarea detaliilor inutile).

Procesele de cuantificare și de evaluare au o bază comună – un set de standarde - care permite cele două tipuri de comparații:

- comparația între entități:

- de același tip (programe și proiecte arheologice)
- de tipuri diferite (proiect arheologic – și de ex. festival folcloric)

- comparația în interiorul unei entități

- (comunitatea științifică arheologică).

În același timp, procesul de stabilire a unor standarde în arheologia românească a evidențiat necesitatea existenței a două moduri de abordare:

- stabilirea de standarde pentru *obiectivele* pe care și le propun arheologii sau instituțiile care întreprind cercetări arheologice.

- stabilirea de proceduri (standardizate și ele) pentru *modul* în care sunt realizate diferitele etape ale cercetării arheologice.

Standardele și procedurile prezentate aici ca punct de pornire pentru o dezbatere necesară, au ca arie de incidență principalele tipuri de activități subsumate cercetării arheologice, așa cum este ea definită de legislația de specialitate în vigoare⁸:

- Diagnosticul arheologic (faza de diagnostic documentar și cea de diagnostic de teren)
- Săpătura arheologică
- Supravegherea arheologică
- Colectarea materialului arheologic (care presupune înregistrarea datelor și prelucrarea materialului arheologic propriu-zis)

Cel mai important lucru este că fiecare dintre aceste faze trebuie să pornească de la un proiect și să se încheie prin redactarea unui raport⁹, care trebuie să cuprindă cele mai importante și cele mai relevante detalii privind respectiva etapă. În principiu, informațiile cuprinse de toate aceste rapoarte, vor alcătui baza de la care ar trebui să pornească redactarea raportului arheologic final. Astfel, este asigurată preluarea tuturor acelor date care privesc nu numai descrierea săpăturii propriu-zise, ci și pe cele care de obicei lipsesc din rapoarte – informații despre mediu, despre locația arhivei de sit și a celei de cercetare etc.

În mod evident, etapele definite aici sunt comune standardelor din orice țară¹⁰. La fel de evident însă, este și faptul că ele trebuie completate cu alte standarde, aliniat celor europene sau pornind de la acestea – standarde privind înregistrarea complexelor¹¹,

⁸ O.G. nr. 43/2000 cu modificările și completările ulterioare (aprobată, modificată și completată succesiv prin Legea nr. 387/2001 și prin Legea nr. 462/2003). Prevederi referitoare la cercetarea arheologică mai conțin și Legea nr. 182/2000, cu modificările și completările ulterioare și Legea nr. 422/2001, cu modificările și completările ulterioare.

⁹ Vezi diagrama D.2

¹⁰ În acest sens vezi și Standardele olandeze la <http://www.cvak.org/>

¹¹ <http://www.cvak.org/>

realizarea desenelor, a documentațiilor fotografice, pentru elaborarea și utilizarea GIS¹², pentru definirea unui tezaur de termeni specifici¹³, sau pentru arhivarea documentațiilor (atât pe suport clasic, cât și în format digital).

Considerăm că toate acestea ar putea fi mai mult decât utile, deoarece ele constituie parte integrantă a documentațiilor arheologice ce trebuie arhivate de instituțiile ce întreprind cercetări arheologice, și mai ales de cele ce folosesc pentru acestea bani publici, dar desigur și de instituțiile cu rol în managementul cultural național. Nu trebuie uitat că aceste informații, în afara caracterului lor științific, reprezintă în același timp și o justificare a sumelor alocate (provenite din surse publice sau private).

Realizarea unui circuit logic și eficient al documentației arheologice, bazat pe etapele cercetării arheologice (fie ea teoretică sau de teren) va aduce, în concepția noastră, beneficii pe termen lung în termeni de management a resurselor arheologice.

Pe de altă parte, uniformizarea structurii acestor documentații nu aduce cu sine și uniformizarea conținutului științific sau pe cel al ideilor cuprinse de acestea. Scopul final este însă numai acela al asigurării condițiilor pentru ca toate informațiile relevante să fie cuprinse și cunoscute, precum și de a ușura posibilitățile de comparare și măsurare, atât a calității, cât și cantității de muncă depuse.

Există, în principiu, două posibile niveluri decizionale¹⁴, respectiv două etape importante în parcursul unei cercetări:

- atunci când - după un diagnostic documentar sau de teren - se decide inițierea unei săpături arheologice;
- atunci când pe parcursul unei supravegheri arheologice se ia decizia de a se opri lucrările de construcție și de a se începe săpătura arheologică.

Este foarte important ca aceste decizii să fie cât mai bine fundamentate, astfel încât orice contestare a lor, în termeni juridici, să fie cât mai greu de realizat. Ori, acest

¹² De exemplu Mark Gillings, Alicia Wise [ed.], GIS Guides to Good Practice, ISSN 1463-5194, Archaeology Data Service - <http://ads.ahds.ac.uk/project/goodguides/gis/>

¹³ A se vedea între altele și Dublin Core Metadata utilizat de Archaeology Data Service din Marea Britanie.

¹⁴ Ilustre de diagrama D.3

deziderat nu poate fi realizat decât în condițiile în care există niște standarde care să ofere posibilitatea lor de apreciere.

În sfârșit, arheologii - și în special instituțiile în care aceștia activează – nu au decât de câștigat din aplicarea și respectarea standardelor. Obligația de a respecta anumite proceduri și de a produce un anumit număr de documente va dovedi finanțatorilor că banii (fie ei publici sau privați) nu sunt cheltuiți doar pentru a „muta pământul”.

În concluzie, un **standard** definește un obiectiv. Acest obiectiv este tocmai produsul final al unei cercetări, așa cum este el anticipat și așteptat de către arheologi.

Procedurile stabilesc modul în care acest obiectiv poate fi atins, adică etapele ce trebuiesc urmate pentru îndeplinirea unui standard¹⁵. Autorul nu intenționează ca Standardele și procedurile cuprinse în paginile de față să rămână mereu în aceeași formă, ci speră că ele se pot *modifica și adapta* în viitor, o dată cu schimbările și noile perspective ale științei arheologice.

¹⁵<http://www.archaeologists.net/modules/iconent/inPages/docs/codes/intro2.pdf>, Introduction to Standards and Guidance, p. 1.